

DOVEZI DE NECONTESTAT ALE EXISTENȚEI MULTIMILENARE
A POPORULUI ROMÂN, ALE UNEI CIVILIZAȚII SUPERIOARE

Cercetările arheologice din ultimele decenii vin să îmbogățească tezaurul de date și izvoare istorice ce s-au acumulat în răstimpul a 100 de ani de când arheologia românească aruncă o proiecție tot mai clară și luminoasă asupra istoriei multimilenare a poporului nostru, adăugând roade bogate arborelui trecutului său. Stadiul actual al cercetărilor pune în evidență specializarea care animă pe arheologii noștri, dar în același timp și efortul de interpretare, regrupare și sinteză a dată cu valorificarea materialelor documentare. Obiectele ieșite de sub casmaua arheologului și afinitățile dintre ele sînt interpretate în sens cultural arătîndu-se semnificația faptelor observate. Este o întreagă operă de construcție pe care o atacă arheologul în căutările active pe teren, adăugînd, cu fiecare din rezultatele obținute, noi dovezi la existența neclintită din vechime, pe aceeași vatră strămoșească, a poporului nostru și la atestarea unei civilizații superioare, durabile. În cele ce urmează, vom înfățișa cîteva din concluziile desprinse din cele 183 de comunicări susținute în cadrul celei de-a XIV-a Sesiuni anuale de rapoarte privind rezultatele cercetărilor arheologice din anul 1979, organizată sub auspiciile Consiliului Culturii și Educației Socialiste, Academiei de Științe Sociale și politice a R.S. România, Muzeului „Deltai Dunării” - Tulcea.

DE LA ARHEOLOGIA PALEOLITICULUI LA STUDIAREA EVOLUȚIEI CULTURII TRACICE TIMPURII. Investigarea în peșteri de locuire paleolitică a diferitelor aspecte privind comunitățile umane străvechi și cultura lor a condus, în ultimii ani, prin datele furnizate de arheologie, coroborate cu cele reieșite din cercetările paleontologice, geologice și antropologice, la înlăturarea dificultăților ce se făceau resimțite pînă nu de mult în cercetarea paleoliticului, cercetare a cărei metodă științifică s-a perfecționat din ce în ce mai mult.

Demnă de menționat este descoperirea din anul 1978, în *peștera Cuciulat*, județul Sălaj, a unui complex de picturi rupestre, prilejuind adîncirea cunoașterii problematicei epocii de piatră, a celor mai vechi manifestări artistice (10 000 ani î.e.n.) ale comunităților paleolitice, descoperire venind după cea a desenelor de grotă surprinse în *peștera Gaura Chindiei*, județul Caraș-Severin, și a căror existență coboară pînă în epipaleolitic.

Ultimele cercetări au adus contribuții pentru întreaga istorie străveche, abordînd o problemă vastă ce a circumscris investigația unor aspecte mai puțin cunoscute, soldîndu-se — după cum afirma **Sebastian Morintz** — cu identificarea altor aspecte culturale noi, cu periodizări ce s-au putut mai bine urmări sau paralelisme dintre culturi, permițînd concluzii și formarea unei imagini mai cuprinzătoare asupra orînduirii comunei primitive din țara noastră.

Pentru paleolitic există o viziune aproape lipsită de goluri începînd cu mileniul VI î.e.n. O evoluție continuă s-a înregistrat de-a lungul celor șase milenii, lungă perioadă în care înfloresc culturile neolitice (la *Circea*, jud. Dolj și *Radovanu*,

jud. Ilfov, cercetate anul trecut, au fost obținute date importante privind încadrarea comunităților neolitice în contextul civilizațiilor neolitice din sud-estul Europei; la *Lisecoteanca*, jud. Brăila, s-a descoperit un complex de trei așezări, telluri neolitice) și cele ale epocii bronzului, iar pe pragul dintre milenii II și I î.e.n. se constituie neamurile tracice, desprinse din marea masă a triburilor indo-europene.

Din perioada de tranziție de la neolitic la epoca bronzului s-a descoperit, în *Cheile Aiudului* (jud. Alba), o interesantă necropolă tumulară prototracică (aparținînd culturii Coțofeni), datată pe la 1800 î.e.n. Primul monument de acest fel descoperit în țara noastră, necropola, cuprinzînd 16 tumuli, cu diametre între 5 și 15 m, fiecare adăpostînd mai multe morminte, a fost înzestrată ritual cu numeroase cești și străchini ceramice frumos ornamentate, dălți mici și topoare de piatră, podoabe din cupru și chiar de argint, acesta din urmă atestîndu-și aici apariția cea mai timpurie din țara noastră.

După mileniul III î.e.n. și pînă la 1200 î.e.n. pe întreaga vatră a Daciei străvechi, între Carpați, Dunăre și Pont, înfloresc civilizația epocii bronzului în aria etnică, culturală și lingvistică nord-tracică; produsele atelierelor metalurgice circulau în întreagă această arie, pînă spre centrul și nordul Europei. În sprijinul acestei concluzii vin, printre altele, numeroase produse — documentate arheologic — ale atelierelor din Transilvania epocii bronzului tracice și de la începutul primei epoci a fierului ce se aflau în fruntea produselor metalurgice ale aceleiași epoci a bronzului, din Europa.

O mare unitate etno-culturală nord-tracică se cristalizase în secolele VII-VI î.e.n., pe fundamentul căreia se va dezvolta civilizația geto-dacilor, amintiți pentru prima oară de

Fig. 1. Intrarea în peștera Cuciulal, adăpostind picturi rupestre paleolitice

Herodot în *Istoriile* sale ca „cei mai vileji și mai drepți dintre traci”.

CIVILIZAȚIA TRACO-GETO-DACĂ, O CIVILIZAȚIE SUPERIOARĂ ȘI UNITARĂ. Cercetările arheologice efectuate în anul trecut, atingând pentru perioada secolelor VI î.e.n. și II-III e.n. investigarea a 60 obiective, au adus un palmares bogat de descoperiri de așezări, necropole, cetăți, oglindind viața economică, socială, culturală și politică a societății geto-dace.

Din perioada Hallstatt se detașează descoperirile de la *Colnari — Scobinți* (jud. Iași), așezare considerată a fi fost centrul unei puternice formațiuni prestatale, dispunând de un sistem defensiv compus din 12 cetăți ce închideau accesul spre Moldova; spre centrul amintit, adevărat complex fortificat cu cîte două cetăți prevăzute cu valuri de pămînt, care delimitau întinse suprafețe în interiorul lor, gravita un mare număr de așezări deschise. Dovezi pertinente în Moldova ale unei organizări politico-militare puternice a comunităților geto-dace, despre care se poate conchide că stăpîneau tehnica și arta construcțiilor de anvergură. Din aceeași perioadă sînt descoperirile de la *Babadag* demonstrînd aspecte noi reieșite din studierea etapelor evoluției civilizației traco-geto-dace ca și cele de la *Beidaud* (jud. Tulcea). Între descoperirile de excepție care au adus nebănuite precizări la evoluția statului geto-dac se înscriu: cetatea dacică de la *Bunești* (jud. Vaslui), înzestrată cu monede, fibule, tezaur de argint, o stratigrafie bine conservată, toate putînd aduce precizări în ceea ce privește clarificarea unei multitudini de aspecte nu suficient cunoscute ale respectivei perioade. Fortificație de mare amploare, ea prezintă o cronologie ce se poate înscrie clar pe coordonatele daco-getice; mormîntul princiar dacic de la *Cugir* (jud. Alba) în al cărui bogat inventar funerar — după descrierea făcută de către dr. **I. H. Crișan**, figurau un car triumfal frumos ornamentat, un vas mare de bronz, o fructieră de lut, iar în apropierea defunctului, îmbrăcat într-un costum de luptă, compus dintr-o armură din sîrmă și coif de fier, o sabie de fier, un pumnal specific dacilor etc. Semnificația deosebită a descoperirii constă în faptul că ea contribuie la dezvoltarea unor aspecte ce dau măsura înțelegerii gradului de stratificare socială și nivelului ridicat pe care-l atinsese dezvoltarea forțelor de producție în societatea geto-dacă din vremea lui Burebista, personalitate istorică ce i-a imprimat pecetea unității politice și militare.

Pe aceleași coordonate ale perioadei de înflorire a civilizației geto-dace se înscriu contribuțiile documentare aduse de davele de la *Popești* (jud. Ilfov), *Cîrlomănești* (jud. Buzău), *Ocnîța* (jud. Vîlcea), *Moldova Siretului*, *Brad* (jud. Neamț),

Răcălău (jud. Bacău) și mai ales de complexul de cetăți din *Munții Orăștiei*, sau așezările dacice de la Gurile Dunării (*Murișghiol*, *Telița*, *Beștepe*, *Enisala*) ca și cetatea geto-dacă de la *Sprincenata* (jud. Olt).

Săpăturile de la *Șura Mică* (jud. Sibiu) au scos la iveală o așezare dacică a cărei existență începe în sec. III-II î.e.n. și continuă neîntrerupt în epoca romană, ca și în secolele VIII—IX, locuire atribuită, în această din urmă etapă, unei populații românești

ÎNRIȘURIREA CIVILIZAȚIILOR GRECO-ROMANĂ ȘI ROMANO-BIZANTINĂ. Concluziile reieșite din prezentarea celor 39 de rapoarte documentate, cu observații stratigrafice, se rezumă, în principal, la contribuțiile aduse de documentarea arheologică în ceea ce privește castrele, fortificațiile și necropolele centrelor dobrogene; castrele și cetățile din Transilvania; castrele din Oltenia și Muntenia; fortificațiile romane ale limes-ului transalutan.

La *Albești-Mangalia*, săpăturile au dezvăluit o așezare geto-grecă întinsă pe 20 ha. oferind posibilitatea unor precizări stratigrafice și cronologice care confirmă datarea mai veche, aceea a secolelor IV—I î. e. n.

Arhitectura militară și sistemul de fortificații au fost urmărite cu interes de arheologi în așezarea antică de la *Fîntînele* (jud. Constanța); la șantierul de lângă comuna și insula *Ovidiu*, unde s-a descoperit un *castellum*, de formă pătrată, prevăzut cu turnuri rectangulare sau semirotunde, vestigiile materiale găsite întinzîndu-se pe o perioadă acoperind secolele I—XVIII.

Fig. 2. Vas descoperit într-un mormînt de înhumăție de la Cîndești.

S-a îmbogățit documentația în ceea ce privește ilustrarea civilizației romane — după cum concluziona cercetătoarea **Maria Coja** — prin cercetările de salvare efectuate la *Noviodunum* (unde Muzeul Deltei Dunării propune o rezervație arheologică, pentru a nu fi distrusă, cum s-a întîmplat cu o întregă zonă din Dobrogea, plină de tumuli, care abia dacă se mai văd) sau cele din necropola romană de la *Enisala*, în villae-le rustice romane, în care s-au găsit cuptoare de prelucrat metalul, în castrul și orașul *Porolissum* (Moigrad) — jud. Sălaj, cel mai nordic oraș al Daciei romane, ale cărui construcții de o mare grandoare sînt comparabile cu cele ale oricărui oraș roman din Imperiu.

DOVEZI ALE CRISTALIZĂRII PROCESULUI DE FORMARE A POPORULUI ROMÂN ȘI A STATELOR ROMÂNEȘTI. Cercetările arheologice ale anului 1979 au furnizat, prin rezultatele importante obținute și reflectate de cele 30 rapoarte, prețioase precizări de ordin cronologic și cultural, noi dovezi ce au pus în evidență aspecte mai puțin cunoscute cu privire la viața economică, socială și politică, statornică, a autohtonilor în vatra strămoșească. Edificațiile în acest sens sînt amplele săpături continuate, în anul de referință, în sectorul nordic al cetății *Biharea*, cunoscuta reședință a voievodului Menumorut, făcînd demonstrația pertinent științifică a continuității pe meleagurile bihorene a autohtonilor Daciei preromane, a populației romanice și românești. Detaliînd, arheologii Muzeului Țării Crișurilor au evidențiat patru com-

plexe închise, eșalonate în secolele: V—X, cuprinzând locuințe de plan patrulater, semiadâncite, cu un bogat inventar arheologic. Trecând din spațiul nord-vestic al României în inima Transilvaniei cititorii o să ia cunoștință de revelația ce au avut-o arheologii cu ocazia descoperirii, în punctul „Cătunul Viilor“ de la Sighișoara, a unor urme de locuire ce se întind pe o lungă perioadă istorică, începând cu secolul al III-lea și pînă în cel de-al IX-lea e.n.

Însemnătății acestora li se aliniază valoarea altor dovezi din spațiul carpato-dunăreano-pontic, mărturii ale continuității și unității populației autohtone în trecut, ale stadiului ridicat de dezvoltare economică, socială și politică, ale culturii materiale și spirituale, ale relațiilor populației românești cu migratorii ș.a. Concluzionînd, arheologul **Dan Teodoru** remarcă amploarea cercetărilor, de lungă durată sau mai noi de la care se așteaptă în viitor efectele, ca și valoarea rezultatelor obținute la *Valea Seacă* — Birlad, *Budureasa*, *Ston* (jud. Prahova), *Vladimirescu*, *Păciul lui Soare*, *Nufărul — Ilgani de Jos*, urmărind evoluția societății românești pînă în secolul al XIV-lea, ocupațiile, meșteșugurile, sistemele de fortificații din sec. IX—XIII, organizarea politică ș.a.

În altă ordine de idei, se constată interesul cu care se apleacă specialiștii asupra unor microzone (*Budureasa*, *Radovanu*, *Șirna*) din provinciile istorice.

MĂRTURII ALE CIVILIZAȚIEI MEDIEVALE ROMÂNEȘTI. INTRAREA SATULUI MEDIEVAL ÎN ATENȚIA CERCETĂRIILOR ARHEOLOGICE. Dacă pînă acum arheologia evului mediu a fost consacrată orașelor și fortificațiilor — spunea la această întîlnire științifică **Mircea D. Matei** — de acum înainte se înregistrează un fapt pozitiv, și anume extinderea în teritoriu a cercetării arheologice, intrarea satului medieval în atenția cercetărilor prioritare; investigarea științifică permite astfel să se depășească optica ultimilor ani, cînd satul apărea ca o sumă de părți componente, reprezentate de locuințe, cuptoare, necropole, și să se folosească datele noi furnizate de satul medieval fără de care nu se poate înțelege epoca feudală și care pun istoria într-o lumină nouă.

Cercetările efectuate în satul *Nezezi-Grumăzești* (jud. Neamț) unde s-au descoperit fundațiile unei locuințe din piatră, cu pardoseală din lespezi de piatră, fundații adînci de 0,20—0,30 m, emplecton, prima încăpere — 40 mp, a doua — 17 mp, o necropolă și biserică, atestă o familie de cnezii existență în secolele XII—XIII.

La *Ungra* (jud. Brașov), ce pare a fi fost o așezare fortificată și unde se poate urmări o continuitate de locuire pe o perioadă istorică îndelungată (sec. III—XIII), s-au descoperit: o cetate de sec. XII—XIII (110×70 m) cu șanțuri de apărare; o altă cetate de piatră și cărămizi, cu temelii de 0,30—0,40 m ce pare a data tot din sec. XII—XIII, demantelată după 1241, ale cărei pietre au fost trecute în construcția basilicii.

La *Vornicenii Mari — Tulova* (jud. Suceava), săpăturile arheologice au scos la iveală în 1979 o necropolă cuprinzînd 45 morminte de creștini, unele grupate pe familii, două din ele sînt de copii.

Datarea mormintelor este din sec. XII—XIII și s-au putut stabili unele paralelisme cu cele de la *Dinogetia*, *Hlincea*, *Băiceni*. S-au găsit și două complexe mai tîrzii, cuptor de mari dimensiuni (Ø1,85 m) — sec. XV, fragmente ceramice lucrate din piatră grosieră, cu mina, din sec. XIII.

Rapoartele au cuprins aspecte bine documentate privind obiectivele din zona bisericii „Stelea Veche“ la Tîrgoviște, cele

de la Curtea de Argeș, dovedind necesitatea punerii în valoare a celor descoperite, încadrarea lor în contextul urban al vremii.

În cazul *Tîrgoviștei* s-a săpat în trei puncte. La biserica „Stelea Veche“, s-a conturat traseul turnului-clopotniță care datează din sec. XV. Biserica din sec. XIV prezenta o tencuială pictată cu galben; s-au descoperit morminte; M 83 intra sub Biserica 2 care a distrus-o pe prima. S-a găsit colțul de N—E al turnului; talpa era din bolovani de riu.

La *Curtea de Argeș*, săpăturile, în opt secțiuni, au cuprins centrul istoric și au avut caracter de salvare a monumentelor constînd din patru locuințe, de la semibordeiul modest la locuința cu pivniță, dateate în sec. XIII—XIV; cahle cilindrice, ceramică sgrăfitată puțină și ceramică obișnuită.

Cu ocazia lucrărilor urbanistice dezvoltate în ultimii ani în *Capitală*, atingînd și porțiunea str. Căuzași — Piața Unirii, colectivul șantierului arheologic bucureștean, condus de dr. Panait I. Panait, și-a propus să scoată la iveală vestigiile palatului Curții Noi, ctitorie a lui Alexandru Ipsilanti, edificată în 1789 cu meșteri transilvăneni și bucureșteni; în acest sens, săpăturile începute în anul 1978, constînd în efectuarea a cinci secțiuni, au urmărit salvarea monumentelor feudale ale celui de-al doilea ansamblu voievodal al Bucureștilor.

La cetatea cnezială de la *Mălăești*, abandonată în sec. XVII, secțiunile au identificat turnurile exterioare (1588), unul din ele servind drept depozit; archebuză sec. XVI; turnul al doilea este cel mai important; cahle de la 1582.

La cetatea *Turnu*, datată în sec. XIV pe baza materialelor ceramice, s-a consolidat terenul cu piloni iar nivelarea pămîntului s-a făcut cu lut; șanțul de apărare prezintă ziduri de consolidare.

În așezarea feudală (sec. XIII—XIV) de la *Ostrovul Mare* s-au găsit patru locuințe în formă dreptunghiulară, cu chirpic, cuptoare (în locuințele 3 și 4 cuptoarele în diam. 1,30—1,40 m — au fost identificate spre exterior); la *Piua Pietrii* (jud. Ialomița) s-a săpat în trei sectoare, descoperindu-se patru locuințe de suprafață din lemn, a căror datare s-a făcut pentru secolul al XVI-lea, pe baza inventarului găsit, identificîndu-se planurile celor două biserici, cea din sectorul Biserica 2 fiind de plan triconc, sec. XVI, iar biserica de la punctul „Mănăstire“, de plan dreptunghiular, în prima fază fiind la sfîrșitul sec. XV, refăcută cu pridvor în primele decenii ale secolului al XVII-lea.

Șirul descoperirilor din așezările medievale, care nu se oprește aici, îmbogățește cunoașterea mai în profunzime a trecutului nostru istoric, întregînd imaginea de ansamblu la care contribuie și arheologia.

Cercetările anului 1979 au atacat toate epocile și provinciile istorice, dînd prioritate temelor fundamentale ale istoriei patriei noastre. Este un bilanț bogat, inserînd multe strădăni, semnificativ prin noutatea și valoarea multor descoperiri, cu care arheologia românească omagiază împlinirea a 2050 de ani de la constituirea primului stat dac centralizat și independent de sub conducerea lui Burebista.

Rezultatele comunicate sub formă de rapoarte sînt urmarea unui plan unic de cercetare, reprezintă activitatea la a cărei finalizare în elucidarea adevărului istoric servind interesele poporului nostru își reunesc eforturile specialiștii din Institutul de cercetări și din muzeele noastre.

ELISABETA ANCUȚA — RUȘINARU